

Emne nr. 86

SKI OG SKILØYPING

A. Namn på skiene

1. Kva vart skiene kalla (vart desse orda brukte: Langski, stuttski, styreski, venstreski, småski, vart ordet andor brukt)?

B. Skitypar

2. Var ulike typar i bruk, slik som lange, smale fjellski og kortare, breiare skogski?
3. Hadde dei skipar med ulik lengd, og kva vart desse kalla?
4. Kjenner De uttrykket ”småski”, mellomting mellom skeiser og ski, kva vart dei brukte til?
5. Fanst det særlege ski for skare-føre, til bruk i isløysing på vatn eller til bruk på isbrear?

Skinnkledde ski

6. Fanst det skinnkledde ski, og kva vart dei kalla?
7. Var det skinn på båe skiene?
8. Kva slags skinn vart brukt?
9. Skulle ein bruke særlege delar av skinnet?
10. Korleis var skinnet fest (med lin, trenaglar, spiker eller reimar)?
11. Korleis skulle håra liggja, og kvifor?
12. Kunne skinnet takast av?
13. Vart det brukt hestetagl eller svinebust i staden for skinn?

Lengd og breidd på skiene

14. Kor lang var heile skia?
15. Kor lang var skia framfor tåbandet og bak tåbandet?
16. Korleis målte ein om skiene hadde rett lengd for ein som skulle bruke dei?
17. Hadde ein då ulike reglar for ulikt føre eller terreng?

Skikantane

18. Var skikantane beine frå bøygen og attover, eller var dei innsvinga som Telemarkskiene?
19. Hadde dei skarerand og kor brei var denne ved fotbandet?

Over og underside

20. Var ovesida flat, eller hadde skiene ryggkam?
21. Korleis såg denne ut, og kva vart den kalla?
22. Var undersida flat, eller hadde den styrerand (flere render)?
23. Kva vart randa kalla, korleis såg ho ut, og kva tverrsnitt hadde ho?

Bøygen og tuppen

24. Korleis var tuppen (toppen)?
25. Korleis var bøygen (den bøygde delen: havet, krana osv.)?
26. Var det styresnorar feste til tuppen, og korleis var desse?
27. Vart snora brukt til å dra skiene oppover, eller til å dra lass på?

Bakre enden av skia

28. Kva vart bakre enden kalla?
29. Var han tvert avskoren, eller hadde han bøyg?

Fotsteget (isteget)

30. Kva vart fotplassen på skia kalla?
31. Korleis såg fotsteget ut?
32. Var det særskilde namn på skinnet eller nevra foten sto på?

Skibandet

33. Kva ord nytta dei om skiband?
34. Kva vart skibanda laga av?
35. Brukte dei berre tåband – eller hadde dei også festeband omkring skoen (bakbinding)?
(Om fottøyet kjem det særskilde spørsmål seinare under G.)
36. Når skulle vidjene sankast, i dei tilfelle der vidjer vart nytta som tåband, og korleis skulle dei stellast?

37. Kvar hadde dei vidjene til skiband gøynde?
38. Kor lenge kunne eit vidjeband vare, og korleis gjorde dei når dei måtte skifte band ute i vinterkulda?
39. Skulle vidjene knytast med særleg knute?
40. Hadde skiene bandhol (rømmehol), og kva vart det kalla?
41. Korleis såg det ut? Var det oppståande lister (med eller uten skarerand) på sidene av fotsteget og kva vart dei kalla?
42. Var det andre slags bindingar i bruk i eldre tid?
43. Når kom nyare bindingar (spansk røyr, jarnøyre) i bruk?
44. Kva slags skinn vart brukt til reimar på ski?

C. Skivyrke

45. Kva emne var det ein laga skiene av: Eik, ask, rogn, bjørk, løn, gran (tenal, tenar av), furu eller anna?
46. Kva krav sette dei til eit godt emne?
47. Nemn gode, dårlege og farlege vyrke for ski, og grunnane for dei eigenskapar treslaga hadde.
48. Når skulle ein hugga emne?
49. Skulle det takast slik at ein naturleg krok kunne gje bøygen?
50. Var malmen på ask, eik, rogn, selje brukande?
51. Var flog-rogn brukeleg?
52. Kva var grønask og kva kolask?
53. Vart flaskefuru brukt, og vart det laga ski av honved?
54. Kor lenge skulle skiemna lagrast?

D. Skimakarens arbeid

55. Var det spesielle skimakarar i bygda (gje i tilfelle opplysningar om desse)?
56. Kva verktøy hadde skimakaren?
57. Korleis gjekk han fram under laging, korleis vart skiene oppvernde og bøygde?
58. Korleis fann dei rette plassen for fotsteget (til feste for skibandet), når dei laga ski?
59. Kva vart skiene lakka eller måla med?

60. Var det render eller dekor på skiene, korleis såg dei ut, kva var dei laga med, og kva vart dei kalla?

61. Kor lenge skulle skiene lagrast?

E. Stell og smøring av skiene

62. Korleis skulle skiene gjøymast om sommaren?

63. Korleis skulle spennet oppfriskast?

64. Kva gjorde ein når skiene isa under?

65. Kvar skulle skiene stå om natta, og korleis sette ein dei og stavane frå seg?

66. Korleis sette ein skiene frå seg når ein kvilde på fjell eller i skog når det var sol – eller når det var djup snø og ein ville bruke skiene til å sitje på?

67. Har dei brukt skismøring, kva namn var det på denne og korleis var den laga?

68. Fanst det oppskrifter på smøring som folk heldt løynt?

F. Skistaven

69. Brukte dei skistav, ein eller to?

70. Når tok folk til å bruke to skistaver?

71. Kva emne var dei laga av?

72. Var det trinser på stavane, i tilfelle korleis var denne laga og kva namn hadde dei på henne (snelle, trug, skive osv.)?

73. Hadde staven jarnpigg, eller var han kvest i enden?

74. Var det stavar med knagg eller kvist til anlegg for børs?

75. Har det vori stavar med bjørnespjut eller ulvespjut?

76. Hadde toppen på skistaven form som ei lita ause eller ein spade?

77. Kva brukte ein den til: grave snø frå snarene, drikke or åtehol eller elvar?

78. Hadde staven reim til å halde i med handa?

79. Korleis var denne reim festa?

80. Korleis la ein reima om handa?

G. Fottøy, klede og anna utstyr

81. Til kva slags bindinger brukte dei spesielle sokkar (labbar, leistar, luggar) i staden for vanlege sko?

82. Hadde dei særskilt fotklednad utpå skoen når dei hadde tåband av vidjer?

83. Korleis var i tilfelle denne fotklednaden laga, og kva materiale vart brukt?

84. Kva vart ein slik fotklednad kalla (loddar, lampar, tæser)?

85. Brukte dei ankelband (gamasjer) eller snøsokkar, kva kalla dei desse og korleis var dei laga?

86. Tok dei til å nytte særskilde støvlar då dei nyare bindingane kom i bruk?

87. Kva slags plagg vart brukt, og korleis kunne det skifte etter som dei skulle på høgjellet eller ikkje?

88. Hadde dei noko vern mot å bli snøblinde?

89. Hadde dei noko spesielt vern mot frost?

H. Handel med ski, nye skitypar

90. Har det vore handel med ski i bygda?

91. Var det skikjøp eller skisal på marknader?

92. Har det vori skihandel med Sverige?

93. Når kom dei første skiene av nyare type til bygda?

94. Kva sa røynde skifolk om dei nye skitypane?

95. Kopierte skimakarane desse?

96. Når var det slutt med å lage ski i Dykkar bygd?

SKILØYPING

I. Ord for skiløyping

97. Kva ord hadde dei for å gå på ski, for å dette, svinge, hoppe, gå i motbakke, gå opp løypa, gå i rekke osv.?

98. Kva namn hadde dei på skifaret og dei ymse løypane?

J. Ski i dagleg bruk

99. Kor gammal var De då De fekk eigne ski?
100. Kven laga dei første skiene De brukte?
101. Kven fekk dei første skiene Dykkar?
102. Var det rangskilnad mellom gutane med omsyn til fine eller mindre fine ski?
103. Brukte kvinnene ski, og kor gamle var småjentene når dei fekk første skiene?
104. Var også småjenter seg imellom merksame på fine og mindre fine ski?
105. Vart skiene brukt til jakt, fiske, fangst, skogsarbeid, fôrhenting frå skog og hei?
106. Fanst det særlege tre eller hellarar i utmark eller overgang mellom fjell og skog der ein sette att ski som vart brukt på fjellet eller ved andre særlege føretilhøve?
107. Gjekk folk til kyrkje, til tings, marknad eller på langferd på ski (også kvinner)?
108. Henta dei doktor på ski?
109. Finst det forteljingar om skulelærarar, prestar, dokterar, embetsmenn som brukte ski?
110. Hende det at folk laga seg ski for å kome seg heim etter eit snøfall og lignende?
111. Korleis vart slike naud-ski laga, og korleis såg dei ut?
112. Kva slag namn hadde dei på slike naud-ski?
113. Korleis laga ein skikjelke av skiene (nemn tilfelle då slike kjelker vart brukte)?

Sving og bremsing

114. Nemn gamle måtar å stogge på i fart og kva namn dei hadde?
115. Kva namn hadde dei på måtar å bremse?
116. Var det å streke eller ri på staven sett på som teikn på dårleg skiløyping?
117. Hadde dei ulike svingtypar i bratte bakkar og i slakare lende, på skareføre eller i laussnø?

K. Truer

118. Fanst det måtar ”å skjemme bort ski” på, slik at dei vart dårlege?
119. Hadde ein merke, krossar eller liknande på ski?
120. Var det far eller skispor ein ikkje måtte krysse?
121. Var det uvilje mot å låne bort ski?
122. Vart det fortalt at ein som rende seg ihel på almeski, ikkje vart gravlagd på kyrkjegarden, at det vart rekna for sjølv mord?
123. Fanst det smøring som var farleg å bruka?
124. Fanst det skimakarar som hadde lært seg å lage ski på overnaturlig måte, eller ski med overnaturlige eigenskapar?

L. Ski til idret

125. Kva var teikn på at ein var dugande skiløypar, fanst det særlege kunststykke ein kunne gjere (hopping, utforkjøring, svinging, ta opp ting i fart, langrenning)?
126. Er det fortalt om kapplau på ski i gamle dagar?
127. Korleis vart tevlingane skipa til, kven tok initiativet? Hadde dei premiar, kven skaffa dei?
128. Stod dei utfor med eitkvart i armane, eller var det hopping?
129. Korleis brukte dei stavane?
130. Er det forteljingar og segner om skirenning og kjende storløyparar?
131. Når kom det første skilaget i bygda, og når var første premierennet skipa til?
132. Finst det ski frå Dykkar bygd i noko museum?
133. Er dei teikna, eller fotograferte nokon sted?